

Rusya'nın Ukrayna'ya Yönelik Savaşının Gölgesinde Türkiye-Almanya İlişkileri - Birgül Demirtaş

Küresel siyaset önce Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan politikası, ardından da İsrail-Hamas arasındaki çatışmalar nedeniyle yeni bir şiddet sarmalına girmiş durumda. Uluslararası politikadaki gergin ortam, savaşın dışında kalan ülkeler arasındaki ilişkileri de farklı şekillerde etkiliyor. Bu çalışmada, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik savaşının, Türkiye-Almanya ilişkilerine etkileri analiz edilecektir.

Ankara-Berlin arasındaki etkileşim, “zorluklarla dolu özel bir ilişki” olarak nitelenebilir. Özel bir ilişki, çünkü iki ülke arasında onlarca yıldan beri farklı boyutlarda çok yoğun bir etkileşim yaşanmakta. Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli üç milyon insan, yoğun ekonomik ilişkiler, yaklaşık [100 kent arasındaki kardeş şehir ilişkisi](#) ve geçmişte aralarında hiç savaş yaşanmamış olması Berlin-Ankara arasındaki bağları özel kılıyor. Almanya, Türkiye’nin en çok ihracat yaptığı ülke. Türkiye’nin ithalatında da Almanya [üçüncü sıraya sahip](#). Türkiye’ye en çok yatırım yapan ülkeler arasında da Alman firmaları [üçüncü sırada](#) geliyor. Almanya’nın eğitim konusundaki en büyük yatırımlarından olan Türk-Alman Üniversitesi’nin varlığı, Berlin’in kültür politikası bağlamında da Türkiye’ye ne kadar verdiğinin önemli bir göstergesi.

Tüm bunlara ilaveten, Türkiye’nin açık kapı politikası izleyerek 3,5 milyondan fazla Suriyeliyi ülkeye kabul ederek, onlara geçici koruma statüsü vermesi, Ankara’nın rolünü Almanya ve diğer AB ülkeleri nezdinde bu açıdan da bir tampon ülkeye dönüştürmüş durumda. Berlin hükümetinin Ankara’yla ilişkilerindeki önceliklerinden bir tanesi, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalmasını sağlamak ve AB ülkelerine göç etmelerini engellemek.

Ancak iki ülke arasındaki bu özel ilişki, son yıllarda farklı şekillerde zorluklarla ve meydan okumalarla karşı karşıya. Öncelikle, Türkiye’nin yeni bir siyasal sisteme geçmesinin ortaya çıkardığı iç siyasetteki meydan okumalar, ikili ilişkilerde önemli sorunlara yol açıyor. Türkiye’yi ziyaret eden bazı Alman vatandaşlarının gözaltına alınması, tutuklanması, ev hapsine alınması ya da yurtdışına çıkışlarının engellenmesi Ankara-Berlin hattında zorluklara yol açmaya devam ediyor. İkinci olarak, geçtiğimiz yıllarda seçim dönemlerinde Türk siyasetçilerin Almanya’ya (ve diğer Avrupa ülkelerine) giderek Türk seçmenler nezdinde miting yapmaya çalışmaları, Alman siyasetinde büyük tepki topladı. Üçüncü olarak, Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkilerinin 2006’dan bu yana durağan hale gelmesi ve müzakere sürecinin ilerleyememesi, iki aktörü kimlik algulamaları bağlamında da birbirinden uzaklaştırmış durumda. Özet olarak, iki ülke her ne kadar hem insani hem ekonomik hem de güvenlik algulamaları açısından özel bağlarla birbirlerine bağlı olsalar da, siyasi rejim ve dış politika oryantasyonlarının yol açtığı farklılıkların ilişkilerde zorluklara yol açtığını ifade etmek mümkün.

Ankara-Berlin arasındaki “zorluklarla dolu özel ilişki”, Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik saldırgan dış politikasının başladığı 24 Şubat 2022’den bu yana yeni bir sınamayla karşı karşıya kaldı. Aslında her iki ülkenin 1950’lerden bu yana NATO’ya üye olmaları nedeniyle güvenlik politikalarının birbirlerine yakın olması beklenebilir. Ancak savaşın başlamasından bu yana geçen 1,5 yılı aşkın süreç değerlendirildiğinde hem bazı benzerlikler hem de bazı önemli farklılıklar göze çarpmaktadır.

Benzerliklerden başlayacak olursak, hem Türkiye hem de Almanya, Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik dış politikasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu açıkça ifade etmekte ve Moskova yönetiminin saldırgan dış politikasına karşı çıkmaktadır. Üstelik bu ortak dış politika, 2014’te Moskova’nın Kırım’ı işgal etmesinden bu yana devam etmektedir. Rusya’nın Kırım’ı işgal etmesini her iki ülke de net bir şekilde eleştirmiştir.

Ancak Rusya’nın uyguladığı politikanın uluslararası hukuka aykırı olduğu konusunda benzer düşünen iki ülke, sözkonusu politikaya verilecek tepki konusunda farklılaşmıştır. Almanya, AB içerisinde Rusya’ya yönelik uygulanan yaptırım kararlarının alınmasını desteklemiş ve bu kararları uygulamıştır. Öte yandan, Berlin’deki koalisyon hükümeti Ukrayna’ya ağır silahlar da dahil olmak üzere önemli askeri yardımlarda bulunarak, “sivil güç” ağırlıklı geleneksel dış politikasının [“realist sivil güç”](#)e evrilmesinde bir dönüm noktası daha yaşamıştır. Alman hükümetine göre, Rusya’nın Ukrayna’ya saldırısı sadece Ukrayna’yı değil, tüm Avrupa güvenliğini tehdit etmektedir. Bu algılama, Almanya’nın geleneksel diplomasi ve barış odaklı dış politikasında, bir kırılmaya yol açmıştır.

Türkiye ise AB yaptırımlarına katılmamakta ısrarlı olmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti, Rusya’ya uygulanan yaptırımların sonuç getirmeyeceğini ifade ederek, hem Ukrayna’yla hem de Rusya’yla diyalogunu ve iyi ilişkilerini koruyarak [denge politikası izlemeye çalışmıştır](#). Ankara, bir yandan Ukrayna’ya drone göndermeye devam etmiş; öte yandan, Rusya’yla son yıllarda artan çokboyutlu işbirliğini, tüm meydan okumalara rağmen sürdürmeye devam ettirmiştir.

Berlin ve Ankara'nın Rusya-Ukrayna çatışması sürecindeki farklı tepkileri, ikili ilişkilerde ciddi bir soruna yol açmamış, her iki taraf da birbirlerinin izlediği politikayı anlayışla karşılamıştır. Nitekim Almanya Başbakanı Olaf Scholz'un savaş başladıktan üç hafta sonra Mart 2022'de gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti, bu yaklaşımın sergilenmesi açısından önemlidir. Ziyareti sırasında Scholz, Rusya'nın kınanması ve en kısa zamanda ateşkes sağlanması konusunda Türkiye'yle aynı görüşte olduklarını [yurgulamıştır](#). Bu arada, Almanya Başbakanı'nın Türkiye'ye Montrö anlaşmasını uygulayarak Türk Boğazları'nı savaş gemilerine kapattığı için teşekkür etmesi önemlidir ve Berlin yönetiminin bu konuya ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Öte yandan, görüşmenin ardından basına yansıyan haberler, Alman tarafının yaşanan siyasi sorunlara da değindiğini, ancak Türk tarafının daha çok teknik işbirliğine odaklandığını göstermektedir. Almanya Başbakanı, Türkiye'de ev hapsinde tutulan, yurtdışına çıkması yasaklanan ya da tutuklanan Alman vatandaşları konusunu ve Alman haber ajansı *Deutsche Welle*'nin Türkiye'de yayın yapmasıyla ilgili zorlukları da dile getirirken, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın yenilenebilir enerji, iklim değişikliği, yeşil dönüşüm, yapay zeka ve dijitalleşme konularında işbirliği çağrısı yapması [önemlidir](#). Öte yandan, uluslararası politikadaki çatışmalı ortam, iki ülke arasındaki zorlu siyasi konuları [ikinci plana atmaktadır](#). Hem Rusya-Ukrayna arasında devam eden çatışmalar, hem de 7 Ekim'den bu yana süren İsrail-Hamas arasındaki şiddet sarmalı, ikili ilişkilerdeki normatif konuların gündemden iyice uzaklaşmasına yol açmıştır.

Bu arada, tahıl koridoru konusunda Türkiye'nin oynadığı arabuluculuk rolü, Almanya tarafından övgüyle karşılanmıştır. Almanya'da hükümeti oluşturan koalisyonun büyük ortağı olan Alman Sosyal Demokrat Partisi Federal Grup Meclis Grup Başkanı Rolf Mützenich, Türkiye'nin ve Birleşmiş Milletler'in tahıl koridoru oluşturulması konusundaki çabalarından [övgüyle söz etmiştir](#).

Sonuç olarak, Türkiye ve Almanya, Rusya'nın saldırgan dış politikasının kınanması konusunda ortak bir politika izlerken, verilecek tepki konusunda farklı politikaları benimsemiştir. Almanya'nın AB çatısı altında uyguladığı yaptırım politikasını Ankara benimsememiştir. Her iki ülke de birbirlerinin farklı politikalarını anlayışla

karşılamiş gözükmetedir. Öte yandan, çatışma sarmalındaki küresel politika, Ankara-Berlin hattındaki demokrasi, insan hakları ve insan güvenliği odaklı normatif konuların ikinci planda kalmasına yol açmıştır. Bölgesel ve uluslararası politikada kendilerine özgü konuma sahip olan iki orta büyüklükte devlet olan Türkiye ve Almanya'nın Rusya-Ukrayna anlaşmazlığının çözümü için ne derece ortak çalışabileceklerini zaman gösterecek.

Prof. Dr. Birgül Demirtaş, Türk-Alman Üniversitesi

Birgül Demirtaş, Türk-Alman Üniversitesi'nde öğretim üyesidir. Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi'nde, yüksek lisans eğitimini Bilkent Üniversitesi'nde, doktora eğitimini Free University of Berlin'de (Freie Universitaet Berlin) tamamladı. Türk dış politikası, Alman dış politikası, Balkanlar, yerel diplomasi ve toplumsal cinsiyet konularında çalışmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Birgül Demirtaş, "Rusya'nın Ukrayna'ya Yönelik Savaşının Gölgesinde Türkiye-Almanya İlişkileri", Panorama, Çevrimiçi Yayın, 27 Kasım 2023, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/11/27/turkiye-almanya>

Telif@*UIKPanorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.